Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Krönike-Riim til Levende Skolebrug med Oplysninger

Citation: Grundtvig, N. F. S.: ”Krönike-Riim til Levende Skolebrug med Oplysninger”, i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1842_477B-com-root.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

Læs CC0-erklæringen

I nærværende andenudgave kommenteres alle førstetryk, dvs. alle de digte, som ikke tidligere har været udgivet, samt den tilpassede indholdsfortegnelse og afsnittet “Oplysninger”. Genoptryk kommenteres ikke. Der henvises i stedet med link til det kommenterede førstetryk i *Grundtvigs Værker*.

---

dvs. hebræere, jøder.

dvs. grækere.

sigter til det første korstog (1096-1099).

samlebetegnelse for kongerne Valdemar 1. den Store og hans to sønner, Knud 6. og Valdemar 2. Sejr.

Hentydning til Slaget på Reden, 2. april 1801, der var almindelig kendt som Skærtorsdagsslaget.

“Paradis” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

endnu.

fødested, hjemstavn.

rosenhaven, blomsterhaven.

åbninger i kanten, hentydning til månens faser.

næ og den dermed følgende mørke tid på døgnet mellem solnedgang og månens fremkomst.

slår triller.

uden tvivl, sikkert og vist.

dvs. kigger.

i himmerige.

således, sådan.

børns; fattige folks.

foran.

mangen (fuld- har forstærkende betydning, men er ofte blot fyldord i vers).

lyt (imperativ pluralis).

digter.

rosenhave, blomsterhave.

værn; levende hegn.

væn (imperativ pluralis).

også.

“Europa, Asien og Afrika” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 1, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Middel-Havet” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 2 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Bjerge og Floder” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

en jævnbyrdig, ligemand.

i alle andre henseender; foran de resterende (bjerge og floder).

Grundtvigs oversættelse af Arvand Rud, persisk: Den Sublime (Majestætiske eller Hurtige) Flod, et navn på Eufrats og Tigris' fælles udløb i Den Persiske Golf. Floden kendes på dansk under dens arabiske navn: Shatt al-Arab.

som.

dvs. kæden, bjergkæden.

bavnehøj.

blodårer.

“Oldsagn og Fabler” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

Grundtvig fordansker muligvis den latinske betegnelse ‘Navigium Isidis’, som var en hellenistisk højtid, der fejrede forårets begyndelse og genoptagelsen af skibsfarten på Middelhavet efter vinterpausen. Det er dog uklart, hvorvidt Grundtvig hentyder hertil eller til den ældre myte om Isis’ rejse med skib for at indsamle Osiris’ afskårne legemsdele.

glæde og lyst ved.

bedrifter, gerninger.

jf. ordsproget i Mau 1879, nr. 6.271, og Grundtvig 1845, nr. 15.

menneskeforstanden.

digtning; poetiske stræben og højere mål i livet.

sådan, således.

Grundtvig varierer formentlig ordsproget “*Een* Fugl i Haanden er bedre end ti i Luften”, jf. Mau 1879, nr. 1.677, og Grundtvig 1845, nr. 457. Moralen er dog her den modsatte, da folkeånden bør flyve og ikke sidde stille.

“Euphrat” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 3, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Nilen” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 4 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Guder og Helte” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

størstedelen.

på forskellige tider og steder.

sådan, således.

sørger for ved magt at få oprejsning for.

således også.

til hobe, i hobetal.

endog.

den guddommelige helt.

henviser, sigter.

med vilde, uciviliserede toner.

“Den Assyriske Magt” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 5 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Libanon” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 6 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Ebræer, Græker og Romere” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

der rettes, ser med interesse.

jorden, det jordiske.

endnu.

dvs. hebræeren, jøden.

evig fordømmelse.

i så vidt omfang.

flittigt.

afskygningerne; genfærdene.

dvs. køs, skræmte.

skoledreng, især latinskolens yngste elever på 8 til 10 år.

endnu.

efterkommerne af heltene, især de nordiske helte, jf. “Paaske-Tiden”, strofe 5, s. 229.

skoledreng.

kyndig, udlært.

er ligeglad med.

lavmælte indsigelser.

Kanaan (som Moses ser, men ikke når i sin levetid, jf. 5 Mos 34); paradis i det hinsides.

“Canaans Land” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

endnu.

ligesom.

forstødt, fraskilt ved tvang.

fjer.

her: streng tid.

meget barsk (fuld- har forstærkende betydning, men er ofte blot fyldord i vers).

ørken, ødemark.

hastigt.

gyldne storhedstid; egl. det jødiske jubelår (3 Mos 25).

sprængte, iturevne.

retter gravens mulm sin harme, får dødens mulm styret sin hævnlyst.

ørken, ødemark.

spiller på.

også.

stå op.

istem, bryd ud i (imperativ pluralis).

"Moses" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

jf. ordsproget "Livet hænger i et *Haar*", Mau 1879, bind 1, s. 383, og Grundtvig 1875, nr. 1.817.

fællesbetegnelse for iris, dunhammer og andre store vandplanter.

kongsgården, her: faraos palads.

bekymrede mig hverken om.

var lykken skrøbelig eller omskiftelig, jf. ordsprogene 'lykken er skrøbelig' og 'lykken sig vender som bladet i skoven', Mau 1879, nr. 5.782 og 5.798. Flæg er en fællesbetegnelse for iris, dunhammer og andre store vandplanter.

dvs. kæp, den hyrdestav, som Gud gjorde underværker ved, da Moses mødte ham i ørkenen (2 Mos 4,2-17).

gråhåret.

dvs. kæp, den hyrdestav, som Gud gjorde underværker ved, da Moses mødte ham i ørkenen (2 Mos 4,2-17).

kongens scepter.

dvs. dukkede; sank i.

dvs. kæp, den hyrdestav, som Gud gjorde underværker ved, da Moses mødte ham i ørkenen (2 Mos 4,2-17).

dvs. synger.

dvs. fagre.

stjernehoben Syvstjernen, Plejaderne.

dvs. hebræernes, jødernes.

indtil, frem til.

helt.

"Kong David" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

spillede på.

dvs. fagreste.

pludseligt, uventet.

profeten, her: Samuel.

dvs. rødmosset.

den fine, højloftede sals.

profeten, her: Samuel.

dug på.

brystet.

ved hoffet.

(meget) mødige, trætte (fuld- har forstærkende betydning, men er ofte blot fyldord i vers).

endnu, stadig.

kom til at føle mig hjemme, blev rodfæstet.

gængs metafor for salmedigtning, jf. beskrivelsen af den harpe- eller citerspillende David i 1 Sam 16-23.

“Kong Salomon” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

kundskab, visdom.

kongsgård, hof.

dvs. hebræernes, det jødiske folks.

gyldne storhedstid; egl. det jødiske jubelår (3 Mos 25).

rosenhave, blomsterhave.

opført snorlige, helt efter forskriften.

dvs. savtand.

tagværk, spær.

ædelstene.

som perler (omvendt ordstilling).

dvs. kunst, kundskab.

dvs. tinde.

verdens gang.

ler ad.

“Serubabel” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

jorden; ruiner.

Zion som det jødiske folks mor. Grundtvig danner ordet ud fra den bibelske betegnelse ‘Zions døtre’ om Jerusalems indbyggere og det jødiske folk (jf. f.eks. Es 1,8).

tilladelse til at vende hjem.

som hadede os.

henvisning til Tempelbjerget i Jerusalem, hvor Salomons Tempel havde ligget.

i sandhed.

græd (imperativ pluralis).

profet, her: Haggaj.

skal tænde (optativ).

hentydning til det første og meget store tempel anlagt af Salomon i Jerusalem.

skal vrage (optativ).

“Persepolis” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 15, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Kong Cyrus” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

Syn betyder her drømmesyn og visioner; variant af ordsprogets betydning (selvsyn), jf. Mau 1879, nr. 9.911, og Grundtvig 1845, nr. 2.630.

allerede.

dvs. hebræernes, jødernes.

gro, skyde op.

dvs. fagre.

vokse højere end.

straks.

tidlige, første.

forunderligt (til mig).

endog.

foran.

også.

dvs. lærte.

går.

dvs. hebræerne, jøderne.

Jahves, Guds navn ifølge ældre bibeloversættelser.

"Kong Krøsus" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 14, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Perser-Magten" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 16 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Kong Kserxes" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

må få, vil få (optativ).

ordsprog.

måtte.

mene, hentyde til (ældre dansk).

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.526, og Grundtvig 1845, nr. 1.614.

felttoget.

Det gængse gadenavn henviser her til de to pontonbroer, som Xerxes lod bygge over Dardanellerstrædet på sin vej mod Grækenland.

dvs. nadver, aftensmad.

ry, omdømme.

stortalende, pralende snak; heltes eller krigeres praleri om egne bedrifter.

tale, her: genstridige ord.

ved at overrække jord og vand anerkendte lokale herskere den persiske konge som herre over deres land.

mindre sejlskib.

forberedte.

er fængslede og venter på at blive henrettede.

dvs. brud, skade.

dvs. syntes.

jf. vendingen “ved Profetens Skæg”.

regeringsår, levetid.

også.

straks.

“Grækenland” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 17-19, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Olympens Guder” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

indgyder, vækker.

ligner deres far (den græske folkeånd) på en prik.

dvs. kunst.

den stedsegrønne krans, sejrherrens laurbærkrans.

menneskenaturen.

Adams slægt, menneskeslægten.

synes man, at Afrodite er.

prangende, lader kun til at være storslået.

titel anvendt om enevældige fyrster og andre mægtige herskere.

kar, hvori offerets blod samles. Hentydning til de græske stageion.

for at bedrage.

menneskenaturens.

med barnets glæde.

ungdommens ånd.

de afdøde ånders.

ædle persons.

endnu, stadig.

ærgerrighed, lyst til at opnå hæder og ære.

medgørlig, rolig.

Ærgerrigheden fører til blodig strid og forkrøblet kunst. Føder har en dobbelt betydning og henviser også til Heras (ærelystens, ærgerrighedens) fødsler af Ares og Hefaistos.

fryder den (indbildningskraften).

skaren af helte.

endnu, stadig.

ædle persons.

livskraft, især det flygtige stof spiritus vitalis (lat. livskraftens ånd). Ifølge det galeniske system opstod livskraftens ånd i hjertet og pumpedes til hjernen, hvor den omdannedes til sjælsånden (spiritus animalis). Man diskuterede i tiden ofte måderne at opildne disse livsånder og vække livsmodet.

“Hercules” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

min kæmpestore, heltemodige næve.

fable videre om køllen, opdigte og indblande deres historier om Herakles' kølle.

gjorde indhug, huggede ned.

heltenes svage afskygninger, ånderne af de døde helte.

ville blive.

de skriftlige kilder. Formentlig også hentydning til det fønikiske alfabet, som var grundlaget for det græske alfabet og efter myten blev bragt til Grækenland af Kadmos.

trang, lille.

i alle andre henseender.

helt sikkert.

om.

Fordanskning af Hercules Musarum, et latinsk tilnavn fra romersk tid.

Herkules udførte tolv tilsyneladende umulige opgaver for kong Eurystheus, jf. begrebet herkulesarbejde.

ase, slide.

dvs. hellensk, græsk (vis).

fordi, over at.

også.

bliver glemt.

skaffede husråd (lægemiddel) mod døden, med henvisning til ordsproget “Mod *Døden* er ingen Lægedom”, jf. Visd 2,1, og Mau 1879, nr. 1.549.

vens hustru, hentydning til Alkestis.

bidske lænkehund, hentydning til Kerberos.

er nu en dobbeltgænger.

en svag afdød ånd.

så at.

“Troja” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 13 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Ulysses” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

stod ikke stejlt på.

her: var godt at være usynlig og navnløs; egentlig: var godt ikke at blive regnet for noget og at blive anset for at være ubetydelig.

navnet, som Odysseus angav under sin flugt fra Polyfems hule.

det var tilfældet.

her formentlig: mødes og udveksle kindkys med Numa.

dvs. flovt, åndløst.

gradvist tilegne sig og forstå.

digterværk, hvor maden spiller en stor rolle.

en mere ussel.

fører til, frembringer.

gnavne ord, skældsord.

skoledreng, især latinskolens yngste elever på 8 til 10 år.

pjatteri, vrøvl.

læs.

grækere.

også.

bog til morskabslæsning.

ikke.

togter, rejser.

forklaringen giver sig selv, der er ikke behov for nogle lærde ordforklaringer.

lokket; plaget, forfulgt.

smal, naturlig passage især fra en verdensdel til en anden.

et gab; en malstrøm; en fare. Hentydning til de to uhyrer Skylla og Charybdis ved det snævre stræde beskrevet i Odysseen, 12. sang, linje 222-259.

huske.

indtil rejsen fører frem til hjemmet.

havet, der er blevet manges grav; en faldgrube.

gunstig vind, medvind.

faiakernes vidunderlige skib bragte lynhurtigt Odysseus hjem til Ithaka.

dukker op, åbenbarer sig.

helt.

dvs. i løn, hemmelighedsfuld, som skjuler sine sande følelser.

efter.

"Herodot" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

videnskab, metode.

dvs. kunst, evne.

huske godt.

jeg kom i tanke om det.

også.

sagaen om verdens gang, fortællingen om verdenshistorien. Hentydning til Herodots *Historie*.

ledetråden, den røde tråd.

oplyse, forklare grunden til.

dvs. syntes.

militærlejre; lejre fyldt med (krigere fra) Perserrigets mange folkeslag.

dvs. fønikeres.

det brusende hav.

rytme og intonation (jf. Herodots *Historie*, bog 2, kapitel 57).

trøsten for alle grækere.

i sandhed, virkelig.

var umådelig høj.

jf. ordsproget “Alting staaer i *Guds* Haand”, Mau 1879, bind 1, s. 367, og Grundtvig 1845, nr. 1.006.

for nyligt.

gådefulde runer beskrev. ‘Gådefulde runer’ er Grundtvigs fordanskning af hieroglyfer (gr. hieroglyphika grammata): indhuggede hellige tegn.

det kongelige blodbad, han gennemførte. Hentydning til Slaget ved Thermopylæ 480 f.Kr.

dvs. nynnen.

heltekvadet.

hentydning til søslaget ved Salamis 480 f.Kr. mellem den persiske og den græske flåde. Leg: gængs metafor for slag. Søslaget ved Salamis blev udkæmpet samme år, som de 75. Olympiske Lege blev afholdt.

dvs. kaldæeren, her om babylonsk stjernetyder.

Jf. ordsproget “Rygtet har Vinger”, Grundtvig 1875, nr. 2.389. Rygte betyder her: ry, godt omdømme.

“Alexander den Store” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 20 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Græker-Magten” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 21-23, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Alexandrien” blev i den foreliggende form trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*. Førsteudgavens digt med samme titel indeholder en anden tekst og kan læses ved at klikke her.

krigstogt, felttog.

slægtled til slægtled.

afdød ånd. Hentydning til Homer.

dvs. midnat.

det brusende hav.

sådan; derefter.

opstod jeg, er min oprindelse.

verdens ladeplads, knudepunktet for verdenshandelen.

lovprisning.

dvs. tinde af stjerner; himmelhøjt spir.

dvs. hebræernes, jødernes.

spådomskunst, profetiske evne.

lære, system af læresætninger.

Betegnelsen Den Alexandriske Skole (eller Filosofi) sammenfatter byens lange tradition for lærdom fra ca. 300 f.Kr. til 600 e.Kr.

ironisk ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.137, og Grundtvig 1845, nr. 1.504.

gør selv barbari til en kunst. Barbari betyder her især et fremmed og uforståelig volapyksprog.

vig; afkrog.

dvs. saracenere.

dvs. mamelukker, sultanens livvagt og eliten i Egypten fra 1200-tallet indtil 1811.

den mest navnkundige person.

dvs. ørken.

tyrkernes plage. Hentydning til Osmannerriget, som Egypten under vicekongen Mohammed Ali de facto løsrev sig fra.

også.

renser mudderet væk fra.

høres, erfares.

dvs. neofyt: et nyt medlem af en orden eller trossamfund, en novice. Som følge af Egyptens modernisering under Mohammed Ali begyndte europæere at regne landet som medlem at det internationale samfund af civiliserede stater.

ligesom.

hentydning til ordsproget “Gamle *Kudske* maae nøies med Skraldet,” dvs. smældet fra pisken, jf. Mau 1879, nr. 2.710, og Grundtvig 1845, nr. 1.537.

en tilsyneladende succes.

“Polyb” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

dagens lys. Hentydning til Polybs fødsel i Arkadien.

dvs. fagre.

dvs. arkadere, indbyggere i Arkadien.

dvs. grækeres.

revanche for nederlaget (ved Cannae i 216 f.Kr.); helbredelse for det dødelige sår.

hentydning til de romerske legioners tætsluttende formation i slag.

allerede.

bevogtning.

Sagen er endeligt afgjort. Hentydning til talemåden med den modsatte betydning: “Alle Dages Aften er ej kommen endnu”, Mau 1879, bind 1, s. 10.

endnu, stadig.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.451; se også nr. 4.448, Grundtvig 1875, nr. 1.043, og Thiele 1860, s. 12, nr. 57.

endnu, stadig.

virkelig.

“Rom” blev i den foreliggende form trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*. Førsteudgavens digt med samme titel indeholder en anden tekst og kan læses i sin helhed ved at klikke her.

hentydning til ordsproget ‘Rom blev ikke bygget på en dag’, jf. Mau 1879, nr. 1.105, og Grundtvig 1845, nr. 449.

det er givet, klart; det er en selvfølge, uden tvivl.

ældgammel.

alder.

vilkår og stilling som dronning. Rom er på lat. femininum (Roma), og byen blev senest fra kejsertiden kaldt ‘Verdens Dronning’, lat., ‘Regina Mundi’ (jf. strofe 4 samt Suhm 1770, s. 69, og A. 1867, s. 371).

min ophøjede, kongelige værdighed.

stillede til skue, hædrede (ved at omtale Rom som kongestaden eller byernes konge).

over hele verden.

i min egenskab som; i ligeså høj grad som.

allerede.

virkelig, uden tvivl.

det er givet, klart; det er en selvfølge, uden tvivl.

apostlens knogler. Hentydning til Peters grav, der ifølge den katolske tradition befinder sig under Peterskirkens hovedalter.

juks, en ubetydelighed.

pavestolen.

her: skabte den klassiske stil i den latinske litteraturs guldalder (egentlig: at skrive latinske stileøvelser).

indenfor.

gik med stok.

svag afskygning; genfærd.

skriftsprog, latin.

bygmestrene.

allerede; mens.

efterabede den latinske stil; skrev latinske stileøvelser uden at forstå indholdet i de klassiske skrifter.

dobbelt så barbariske; barbarer i dobbelt forstand, nemlig et folkeslag, der taler et uforståeligt sprog og har rå manerer.

imens.

endnu, stadig.

endnu, stadig.

forfriskning, fryd.

“Romer-Magten” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 31-39, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Keiser August” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 39-41, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Kong Christus” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

forkynder, talerør.

typer af metal.

så rød og (fint) klingrende som kobber.

skyts- eller folkeånds. Hentydning til riget, som blev oprettet af Alexander den Store, og de efterfølgende hellenistiske riger. I kristen tradition udgør de Det Græske Monarki, som er det tredje af de fire verdensriger.

konge.

en dronnings indstilling og storsind. Mulig hentydning til den ikonografiske fremstilling af Ecclesia (den universelle kirke) som en dronning.

den lange, gyldne storhedstid. Hentydning til Kristi tusindårsrige (Åb 20), jf. Vind 1999, s. 413-420.

den behørige respekt.

endnu, stadig.

også.

jordkloden.

endnu, stadig.

overgreb.

skulderen, ryggen.

krigstogt, felttog.

var fastgjort, sad.

fordi.

livvagt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.911, og Grundtvig 1845, nr. 2.630.

lærde.

vandr (imperativ pluralis).

tjenere.

"Petrus, Paulus og Johannes" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

sceptret.

liglagen, ligklæder.

endnu, stadig.

ændret det navn, der her på jorden gives.

fødested, hjemstavn.

dvs. kaliffen.

verdens stærkeste sømagt. Vendingen 'Havets Dronning' er almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

hentydning til den hellige ild i Jerusalems Gravkirke. Ifølge en tradition, som er kendt siden 800-tallet, lyser en ildsøjle hvert år op fra Jesu grav lørdag morgen i påsken. Kirkegængerne medbringer lamper og lys, som de tænder ved flammen. Påskemorgen betyder altså her formentlig ikke 2. påskedag.

julebudskabet.

heltenes hjem. Hentydning til Norden.

fanebærere, bannerførere.

knæl, pris (imperativ pluralis).

Grundtvigs udtryk, som sigter til to-naturs-læren om Kristus som menneske og gud.

sådan, således.

med de stærke vinger.

det brusende hav.

glæde, fryd.

dannes.

udgør.

irettesættelse, formaning.

Navnet Jesus betyder frelse ifølge Matt 1,21.

tålte; gennemtrængte.

i det jordiske, på jorden.

lange og heltemodige skridt. Hentydning til kristne martyrer. 'Kæmpe-' betyder ofte også kriger-, krigerisk, hvilket her kan sigte til Kristi Jesu gode soldat (2 Tim 2,3).

begravet.

færreste.

"Nero" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 41 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Vespasian" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 42-44, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Constantin den Store" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 44-46, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Konstantinopel" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 46-48, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Øster-Søen" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 48 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Valhalds Guder" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

forfædre.

dvs. ville.

tårne, fare til himmels.

guldtækkede, med tag af guld.

med hanekam af guld.

allerede.

galede.

nytårsdagen, den ny begyndelse, her: tiden efter Ragnarok, jf. forklaringen af Balders død på s. 244.

menneskets åndelige natur.

kriger- og helteåndens håb (om gennem døden på slagmarken at nå til Valhal).

afklaret, tydeliggjort; herliggjort.

Sturlungernes sammenstød. Hentydning til kampene på Island mellem høvdingerne af Sturlungeslægten fra 1183 og frem til Islands tab af uafhængigheden i 1262.

heltenes, krigernes.

Gjallerhornet.

afdøde.

heltenes, krigernes.

på trods af klosterlatinen; for at trodse klosterlatinen.

til sinds, til mode.

talte løs; brovtede.

endnu.

forunderligt.

Thors brug af Mjølner i kampen mod Midgårdsormen ved Ragnarok, jf. forklaringen af Thor på s. 285; Mjølners rungende hammerslag, som varsler denne dommedag.

dvs. fagre.

afgrøden.

foran alt andet, mest af alt.

"Folke-Vandringen" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 49-52, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Araberne" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 52-54, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Frankerne" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 54-56, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Karl den Store" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 56 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"De tre Nordiske Riger" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

saga, fortælling.

også.

ikke født i går, er erfaren og fuld af visdom.

hårde, ubarmhjertige.

endnu, stadig.

god; prægtig.

bevirker, forårsager.

stedsegrøn.

dvs. el, elletræ.

dvs. fyr, fyrretræ.

jf. de opremsende ordsprog af typen: “Man *kjender* Klokken af sin Klang, Horen af sin Gang og Sang, Urten af sin Lugt, Træet af sin Frugt, men Skalken af sine Ord og (sin) Utugt” samt “Man *kjender* Fuglen paa Fjerene, Løven af Kløerne, Ræven af Rumpen, og Morianen [maureren] af Ansigtet”, jf. Mau 1879, nr. 4.623.

ordsprog.

sådan, ligeså.

Glemsomheden hentyder formentlig til bersærkergangen. Bersærk afledes ofte af bjørne-særk, og den gotiske bjørn optræder i strofe 8 i Götalands våbenskjold.

dvs. gotere, gøtere. Gøterne fra Götaland i det sydlige Sverige var ifølge Grundtvig nært beslægtet med goterne, jf. forklaringen på s. 257. Se også Indledningen til “Bjovulfs Drape eller det Oldnordiske Heltedigt”, afsnittet “Ordet gotisk”.

tungemål, sprog.

hentydning til de normanniske borge med deres høje kernetårne (keep, donjon).

krigere, helte.

nære slægtninge.

også.

dvs. kobber.

kvindernes værelser.

endnu, stadig.

fagre vugger gynger; børn vokser op under gode vilkår.

endnu, stadig.

endnu, stadig.

ordskvalderet, sludderen; praleriet.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.140, og Grundtvig 1845, nr. 2.420.

sigter til Heimdals særlige høreevne, samt til ordsproget ‘den er klog, som kan høre græsset gro’, jf. Mau 1879, nr. 3.251, og Grundtvig 1845, nr. 1.455. Ifølge Grundtvig skal Heimdal opfattes som udtryk for den visdom og forstand, som forsvarer åndens og poesiens verden (Grundtvig 1832, s. 478 f.).

adels- og kongefamilier, dynastier.

skare af krigere og helte.

her også: ørets sund, jf. forklaringen på s. 291.

en venskabelig sammenkomst af fostbrødre. Hentydning til de danske og svenske studenters gensidige besøg i Lund og København i sommeren 1842. Besøgene fremmede den spirende ‘studenterskandinavisme’ (Clausen 1900, kap. 4).

selv hvis han måtte skjule sig. Hentydning til det forventede ophør af tidsskriftet *Brage og Idun*, som blev grundlagt 1839, men i 1842 var ved at gå ind. Se den bibliografiske beskrivelse af Brage og Idun

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.195, og Grundtvig 1845, nr. 2.444.

store bedrifter.

heltene, krigerne.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.435, og Grundtvig 1845, nr. 2.962.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.755, og Grundtvig 1845, nr. 1.050.

jf. ordsproget “Tand for Tunge er ingen Last med *Klaffer* [sladder, bagtale] har Mangen sin Lykke bortkast”, Mau 1879, nr. 432 samt 10.088, og Grundtvig 1845, nr. 2.652.

“Angel-Sachserne” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 58-61, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Kong Edvin” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

kongeligt liv i fryd og overdådighed.

(have) nænnet.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.706, og Grundtvig 1845, nr. 513. Lidt betyder ‘ikke for intenst”, jf. varianten “*Elsker* du mig for hedt, faar det hastig Ende”, Mau 1879, nr. 4.707.

dvs. huede.

helte, krigere.

hvad der var til mit eget bedste (asatroen eller kristendommen), jf. Beda *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, bog 2, kapitel 12.

sad ved min side.

prøvelsens dage, især med henblik på religiøse skrupler.

rundt om i landet.

med sikkerhed.

dette område (kongeriget Northumbria).

helt sikkert.

præst, der forestår ofringer.

førte sig frem, optrådte prægtigt, jf. vendingen i Mau 1879, bind 1, s. 414. Coifi optrådte fornemt ved at ødelægge sit eget tempel. Han red derhen på kongens hingst, så vendingen har også en bogstavelig betydning, jf. Beda *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, bog 2, kapitel 13.

“Ansgar” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

det jordiskes, det forgængelige menneskes.

uudgrundelig, forunderlig.

den angelsaksiske skjald.

på øen (Sjælland).

vennesæl.

så vidt omkring.

troldepak, -slæng.

Saxo og Snorre beskriver, hvordan en mand ved navn Odin tiltog sig magt i Norden og af senere generationer blev tillagt guddommelighed. Denne bedrager forklædte sig som kong Hildetands køresvend og dræbte kongen i Bråvallaslaget.

med.

helten.

også, ligeledes.

fast poetisk betegnelse for Danmark.

julebudskab.

et gotisk navn.

helt.

betyder.

fast poetisk betegnelse for Danmark.

også.

ødelægge, kvæle.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.529, og Grundtvig 1845, nr. 2.260.

dvs. lærte.

helt, kriger.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.529, og Grundtvig 1845, nr. 2.260.

dvs. fyrretyve.

meget forsigtigt eller i stor fare, jf. Mau 1879, bind 1, s. 286.

kongsgården.

jf. ordsprogene "*Haabet* forsøder al Besværlighed" og "*Taalmodighed* forsøder (forsukrer) al Besværlighed", Mau 1879, nr. 3.363 og 9.999.

vennesæl.

jf. ordsproget "Som Herren er, saa følge ham *Svende*", Mau 1879, nr. 10.278, og Grundtvig 1845, nr. 1.090.

ærbødighed.

en troende kristen (fast betegnelse).

træd varsomt; gå langsomt frem. Ordsprog, jf. Mau 1879, bind 1, s. 206, og Grundtvig 1845, nr. 1.773.

samvittighedsspørgsmål, personlig sag. Hentydning til trosfriheden.

jarlens herresæde, herregård.

endnu; men.

ordspil på betydningerne: skjoldmø; kong Skjolds mø.

tidsalder.

sorg, smerte; fortræd.

engens favn, mulden.

Jerusalems vang.

hjertet; den afdødes brystkasse.

uudgrundeligt, forunderligt.

behagelig; yndig.

har træerne haft løvspring og løvfald, årene er gået.

dvs. henrandt, gik.

"Knud den Store" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 61-64, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Det Norske Trekløver” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

(meget) tit (fuld- har forstærkende betydning, men er ofte blot fyldord i vers).

snarere.

fjeldtinde; klippe, bjerg.

hårdt.

dvs. fonten, døbefonten.

gjorde frygtelig ondt på dem, jf. vendingerne ‘svide én til marv og ben eller til hjertet’, Mau 1879, bind 2, s. 382.

den rene lære (fast betegnelse for kristendommen).

dvs. sparet, reserveret.

Ejvind Skjaldespilder vrøvlede eller overdrev i vildelse.

dvs. kunst.

gik skjaldenes digtekunst til spilde. Vendingen hentyder dels til kenningen om digtekunsten som en drik (Suttungs mjød) og dels til Ejvinds tilnavn Skjalde-Spilder, jf. *Skáldskaparmál* (da. Skjaldskabslæren) i *Snorres Edda*.

noget uhåndgribeligt, opløseligt; luft.

og måske længere frem i tiden. Hentydning til den samtidige norske digtekunst.

Olav 1. Tryggvason og Olav 2. den Hellige.

også.

til rette tid, rettidigt.

skrifter, litteratur. Hentydning til de oldislandske kongesagaer.

“Harald Haardraade” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 64-68, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Normannerne” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 68-71, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Hervard Lofriksøn” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

var så provokerende; lavede ståhej og megen uro.

urostifter.

blev drevet ud, blev landsforvist.

som æresløs og fredløs.

dvs. fager.

ung, skøn kvinde (folkeviseudtryk).

slægtningene.

herskere, adelen; herredømmet.

sorg, smerte; fortræd.

gik i nonnekloster; talemåde, jf. Mau 1879, bind 2, s. 46. Det hvide nonneslør blev som oftest båret af novicer, der endnu ikke havde aflagt det fulde nonneløfte.

jf. ordsproget “Heller *dø* med Ære, end leve med Skam”, Mau 1879, nr. 1.506, og Grundtvig 1845, nr. 1.071. Ædling: ædle person, adelsmand.

hejste oprørsbanneret, gjorde oprør.

en forbrydelse, der straffes med halshugning; en halsløs, dumdristig gerning.

sætte på prøve.

modige; fortrinlige, gode.

udøve; efterleve.

“Hildebrand” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

ligesom.

bøhmand, skræmmebillede.

sandsynligvis.

dvs. gotisk.

dvs. goteres.

krigeriske baner, heltemodige togter.

den stærkes ret, jf. ordsproget “*Retten* sidder i Næven”, Mau 1879, nr. 7.866.

den fine, højloftede sal, her: magt og ære.

den blånende himmel.

gotiske øjne.

bestemme over.

Hentydning til pavernes krav på det verdslige overherredømme, her især under investiturstriden, som Gregor 7. indledte. Denne korrumpering af ‘det himmelske Kristusrige’ beskrives i Grundtvigs historie om middelalderen (Grundtvig 1836, andet kapitel “Christenheden og Romer-Riget”, s. 17-56 samt s. 579).

dvs. gotisk.

dvs. huede.

hentydning til Vilhelm 1. Erobrerens fornavn.

datidig oversættelse af slægtsnavnet Guiscard med hentydning til Robert Guiscard.

tilnavn dannet parallelt til Solkongen, med hentydning til strofe 7.

bannerfører.

nærmeste ven, hjælper.

ordsprog, jf. Grundtvig 1875, nr. 3.021; se desuden Mau 1879, nr. 8.460 og 11.120: ‘Det er ondt at sejle uden vind og slibe uden vand’, og ‘hvæssesten uden vand ej vel slibe kan’.

Den hellige Fader, tiltaleform for paven.

udstod, tolererede.

jf. strofe 7-8 og ordsproget “*Hustruen* har sit Lys af Manden, som Maanen af Solen”, Mau 1879, nr. 4.117.

jf. talemåden “at laane Glans til *Solen*”, om den, som prøver at belære en langt klogere person, Mau 1879, bind 2, s. 322.

pavestolen.

sådan; derpå.

jf. ordsprogene om tyvenes strid om tyvegodset, Mau 1879, nr. 10.607 og 10.735, samt Grundtvig 1845, 2.711.

guddommelig nåde (fast poetisk betegnelse).

Kristi død som et sonoffer.

kombination af ordsprogene “Nej og Ja er lang *Trætte*” (da der ikke føres bevis for påstandene) og “*Trætten* om Mit og Dit har skildt Mangen ved Sit”, Mau 1879, nr. 10.603 og 10.614, og Grundtvig 1845, nr. 1.323 og 1.846.

jf. ordsproget “Naar To *trættes* om en Ting, da tager den, der ejer”, hvilket sigter til en tredje person, den rette ejermand, Mau 1879, nr. 10.607, og Grundtvig 1845, 2.711.

blev der kæmpet med sværd.

frimodigt, lige ud.

hentydning til ordsproget “Tyven levner Noget, men *Ild* og Vand Intet”, Mau 1879, nr. 4.352, og Grundtvig 1845, nr. 1.329.

også.

på rette tidspunkt; på passende vis.

kriger- eller heltesværd; kæmpemæssige sværd. Hentydning til ‘kirkens åndelige sværd’, en betegnelse for den gejstlige øvrighed i middelalderlig kirkeret.

dvs. køs, skræmte.

bandlysning.

i den gotiske ånd, på gotisk (krigerisk) manér.

et genfærds sværd. Hentydning til ‘kirkens åndelige sværd’, en betegnelse for den gejstlige øvrighed i middelalderlig kirkeret.

hentydning til ordsproget om, at bandeord i sig selv ingen skade gør; det gør kun knytnæver, jf. Mau 1879, nr. 443, og Grundtvig 1845, nr. 132. Band betyder dog her kirkens bandlysning.

ugifte. Hentydning til Gregor 7.s indskærpelse af cølibatet.

genfærdet eller den svage afskygning af apostlen Peter. Hentydning til paveembedet og dets legitimering gennem den apostolske succession.

---

sigter til det første korstog (1096-1099). “Det store Kors-Tog” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

i så høj grad led ved.

støtte hans sag; kæmpe med lanse.

vrimlen af tyrkere, seldsjukkere.

endnu, stadig.

hentydning til den hellige ild i Jerusalems Gravkirke. Ifølge en tradition, som er kendt siden 800-tallet, lyser en ildsøjle hvert år op fra Jesu grav lørdag morgen i påsken. Kirkegængerne medbringer lamper og lys, som de tænder ved flammen. Påskemorgen betyder altså her formentlig ikke 1. påskedag.

således, sådan.

gå (imperativ pluralis).

endnu, stadig.

Karl den Stores Jævnbyrdiges. Disse ‘tolv jævnbyrdige’ helte (oldfransk, Douzepers) kæmpede ifølge *Rolandskvadet* side om side med Karl den Store.

således, sådan.

det frankiske fyrtøj. Hentydning til den folkelige opbakning til det første korstog. Opbakningen spredte sig fra Frankrig til andre lande, bl.a. England.

sådan at.

endnu, stadig.

helte, krigere.

sleske, slibrige.

bjørneunger.

Passagen henviser til talemåden "*Bjørnen* har ti Mands Styrke og tolv Mands Vid", jf. Mau 1879, bind 1, s. 78. De tolv mænd hentyder til 'de tolv jævnbyrdige', der ifølge *Rolandskvadet* kæmpede side om side med Karl den Store.

heltemodige, krigeriske og store bedrifter.

endnu, stadig.

helte, krigere.

jarlen fra Flandern.

ry, omdømme.

jf. ordsproget "Som Herren er, saa følge ham *Svende*", Mau 1879, nr. 10.278, og Grundtvig 1845, nr. 1.090.

også.

jævnbyrdige, ligemænd.

stedet, hvor man første gang benyttede betegnelsen 'kristne'. Hentydning til Antiochia, jf. forklaringen på s. 289.

bekræftede.

seks gange ti tusinde. Hentydning til antallet af ofre for korsfarernes massakre ved deres erobring af Jerusalem i juli 1099.

også.

er uden sidestykke.

sigter til det første korstog (1096-1099).

kongerække.

indflettes, indføjes.

tyrkernes plage, hentydning til tyrkernes fremmarch og Osmannerrigets grundlæggelse.

det brusende hav.

korstog.

endnu, stadig.

store slag med armene; krigeriske og heltemodige kampe.

"Valdemarerne" blev trykt første gang i hæftet med "Sange til den 28de Mai 1842 i Danske Samfund". En kommenteret udgave af førstetrykket er under udgivelse.

"Saxo Grammatiker" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

eftergøre, imitere.

ømme punkt, last, synd.

med hang til at file på værket for at tilpasse og afrunde det.

sjællænder.

i alle andre henseender.

lærde, gejstlige skriver, der behersker latin.

som blot modellerede sit danske værk efter romersk-latinske forlæg. Hentydning til ordsproget "*Alle Sko* kan ikke slaas over én Læst", jf. Mau 1879, nr. 143, og Grundtvig 1845, nr. 454.

i 600 forgangne år. Saxos danmarkshistorie *Gesta Danorum* dateres omkring år 1200.

er det med sikkerhed, ganske vist.

Den hellige Fader, tiltaleform for paven.

forfædre.

kirkens beskytter.

munke; egl. munkedue-racen.

helte, krigere.

dvs. skændes, spotter hinanden.

heksametre efter Ovids og Vergils stil.

går det dem ilde, bliver de gjort til skamme.

gamle koner.

nedskriver.

giver en toga; iklæder og gendigter med latinske heksametre. Togaen måtte kun bæres af frie romerske borgere og var en statusmarkør.

bondeknoldes.

skuldre, rygge.

en ubetydelig garniture, en ringe iklædning.

brynje, harnisk.

i så høj grad; således, sådan.

på øen, på øerne.

også.

tålmodighed.

på det jævne land, her: i den brede befolkning.

"Island" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

brystet, kroppens indre.

jf. ordsproget "*Bedre* er Lidet i Haanden, end Meget i Munden", Mau 1879, nr. 593.

formentlig hentydning til romernes og grækernes mørkere hudfarve.

fremdrift, bane.

således, sådan.

tog fat om opgaven, her: skrev ihærdigt på værket (sagaerne).

gejstlig, lærd skriver, som behersker latin.

forfrossen, følelsesløs.

alligevel, trods al kulden.

hovedet (kenning), jf. forklaringen på s. 261. En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

tungens næs, uægte kenning for tungespidsen, munden eller lignende (formentlig Grundtvigs egen). En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst. Der kan også hentydes til Tungenes ved den sydlige munding af Stavangerfjord. Nær dette næs forlod Floke Vilgerdsson ifølge traditionen Norge, da han sejlede vestpå fra Haugesund og ved at følge tre forheksede ravne opdagede Island. Forløbet sammenfattes i strofe 19.

dvs. fjer.

tåbelige folk; gåsefjeren som skriveredskab.

helte, krigere.

skyerne, uægte kenning (formentlig Grundtvigs egen). En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

farlig leg, skæbnesvanger vovestykke, her: kamp på liv og død, som nornen på forhånd har afgjort.

slangens eller lindormens ham; henvisning til Fafner.

guldskat; uægte kenning (formentlig Grundtvigs egen). En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

blev hugget ned, dræbt med sværdet.

‘at spille på guldharpen’ betegner egl. digtekunsten; her: en bogstavelig skildring af en scene fra Gunnars død i Snorres Edda, kapitel 45.

Fyresvoldens sædekorn: kenning for guld. En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

guld (folkeviseudtryk).

helte, krigere.

som vuggegave. Ifølge folketroen kunne overnaturlige væsner give nyfødte en god skæbne ‘med i vuggen’. Odin havde tilnavnet Sejrfader: den, som er fader til sejren og bestemmer slagets udgang.

havet.

Ifølge sagnet ledte tre ravne Floke over havet til den endnu ukendte ø, Island (Erlendsson 1892-1896, s. 5). Ifølge forskningen var ravnene tryllebundne og ikke, som tidligere antaget, ofret gennem en norrøn blót (*Ordbog over det norrøne prosasprog*, 2. blóta A.4).

vrag: vraggods; skibsvrag. Sammensætningen stolpevrag findes hverken i samtiden eller blandt de norrøne kenninger.

helte, krigere.

eftertænksomhed.

sange til minde om afdøde personer eller forgangne begivenheder.

krigstogter.

Altinget.

bedrifterne.

store, heltemodige og krigeriske skridt.

dvs. tykkedes, syntes

fornemme vilkår.

handelsskib eller handelsmand, der sejler til Island.

gråt pelsværk, det såkaldte gråværk. Grundtvigs ældre stavemåde hentyder direkte til Harald 2.s tilnavn Gråfeld.

fællesbetegnelse for historiske blæseinstrumenter, der især blev anvendt til militære signaler.

ført af skæbnens eller Guds styrelse. Ledebånd er egl. en sele, hvormed et barn ledes for ikke at falde, indtil det lærer at gå. Her hentydes desuden til generelt til falkejagtens forløb.

således, sådan.

skikkelser (ofte fugle) og begivenheder, der varsler død.

kenning for blodbad. En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

Den bar sit dødelige sår i det skjulte.

sværd og andre hugvåben med ægge.

pral.

en dødelig sygdom.

led strådøden, dvs. døde af sygdom eller alderdom. Kun den, som blev dræbt i kamp, kunne ifølge norrøn digtning få adgang til Valhalla.

dvs. båre, ligbåre.

Færgebåd hentyder normalt til Charons fartøj. Her hentydes formentlig til Munins bidrag til at sikre eftermælet og dermed et efterliv, jf. forklaringen på s. 270.

omskrivning af ordsproget “Der er *Raad* mod Uraad”, jf. Mau 1879, nr. 7.591, og Grundtvig 1845, nr. 2.114.

Island, jf. forklaringen af ordet på s. 263; uægte kenning (formentlig Grundtvigs egen). En kenning er en fast poetisk omskrivning i den norrøne digtekunst.

uden.

sang til minde om afdøde personer eller forgangne begivenheder.

også.

dvs. iskælder, underjordisk rum kølet med isblokke til opbevaring af madvarer.

i det hele taget.

Skjaldedigtningens glemsel beskrives med hentydning til ordsproget “*Kragen* sad paa Kviste; sagde, hvad hun vidste”, jf. Mau 1879, nr. 5.016, og Grundtvig 1845, nr. 1.521.

dvs. etsteds, et eller andet sted.

er velbevaret, hænger ved.

tydeligt, højt.

jøklens dal. Her hentydes især til dalene i Vester- og Sydlandet, snarere end den sjældent omtalte Jökuldalur (Jøkeldalen) i Østerlandet.

berømt, historisk område, arnested, kerneland; bruges normalt om Italien og Grækenland.

glad, lykkelig.

“Snorro Sturlesøn” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

blev siddende lige ved siden af.

således, sådan.

endog, selv.

falkeblik.

spåede en god skæbne for mange nyfødte børn.

fjorden Breiðafjörður ved Bredefjordsdale (det nuværende Dalasýsla) i Vesterlandet.

dansk sidestykke til den lat. betegnelse alma mater (den nærende moder), om universitets rolle i de studerendes opvækst.

dvs. fostbroder. Hentydning til den datidige udpegning af Sæmund den Frode som ophavsmand til Den ældre Edda.

opfostrede, oplærte.

bosatte sig.

dvs. huede.

dvs. od og æg, stik- og hugvåben.

passende, belejlige tider; ikke nærmere bestemte tidspunkter.

en betegnelse for Skalle-Grim Kvæld-Ulfssøns slægt og beboerne på gården Borg. Myremænd eller Myrefolk knytter an til gårdens beliggenhed i Myresyssel på den vestlige del af Island.

fik første gang sin egen husstand. Ordsprog, jf. Mau 1879, bind 1, s. 163, og Grundtvig 1845, nr. 512.

allerede.

tilskrives ham.

folkets gavn; folkeoplysning.

god grund.

her: nedskrevet, citeret; egl. afskrive en tekst; udstede et formelt dokument.

det vil sige.

beskrive malerisk.

hører efter, lytter til (Sagas mundtlige beretning).

forfædre.

ligesom.

i stor fare.

skuer vi ud over.

falkeblik.

“Tydskland” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 71-74, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Alperne” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 74-76, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Pisa, Genua og Venedig” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

Middelhavets stærkeste sømagter. Vendingen ‘Havets Dronning’ er almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem (‘The Queen of the Ocean’).

banemand.

ordsprog, jf. Mau 1879, bind 1, s. 326, og Grundtvig 1845, nr. 1.645.

udfordrede endog konger til kamp (ved at vende sværdets spids mod dem).

lænker.

det første korstogs (1096-1099).

dvs. belejringskunst.

Firenzes fangenskab. Hentydning til Firenzes erobring af Pisa, jf. forklaringen på s. 277.

sygelige hunger efter guld. Ordspil til gulsot.

kendt, berømt.

russeren, Rusland.

grundet, som belønning for.

har.

store grav; grav for (invaderende) krigere.

Markusløven står midt i Venedigs våbenskjold. Her sammenkobles Venedigs militærmagt med de fire antikke hesteskulpturer over hovedportalen til Markuskirken, de såkaldte Cavalli di San Marco.

bidsel.

endnu, stadig.

formentlig hentydning til byens vartegn, Markuskirkens klokketårn, hvis overbygning smykkes af den kvindelige personifikation af Venedig, La Guistizia. Fruetårn var ingen gængs betegnelse.

“Rom, Florenz og Neapel” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

endnu, stadig.

slå sig ned, trives.

på grund af.

således, sådan.

krigerne, heltene.

fortryllede, forførte; bedragede.

klokkespillet; et tårnur, som kan spille melodier.

borebille, hvis arbejde i gammelt træ lyder som et urs tikken og ifølge folketroen varsler dødsfald.

i glemme.

takkede tilmed; takkede for den milde straf.

troldmand.

dvs. romer.

jf. det modsatte udsagn i ordsproget “*Vinteren* er Sommerens Arving”, Mau 1879, nr. 11.729.

ordsprog, jf. Grundtvig 1875, nr. 38, og Grundtvig 1875, nr. 31.

hentydning til ordsproget “Vi fødes til at *dø*, og *dø*, for at leve”, jf. Mau 1879, nr. 1.517.

vaccinationen; oplæringen (i latinskolen).

forfædre; familiefædre.

dvs. goternes.

dvs. fagre.

endnu, stadig.

dvs. goternes.

røgelse; hyldest.

dvs. goternes.

dvs. kunst.

dvs. gotiske.

hentydning til dels Nimrods tilnavn (1 Mos 10,9), dels Den vilde jæger, der ifølge nordeuropæisk folketro jager efter sin død.

endnu; endog; endvidere.

aske.

således, sådan.

begravede byerne og omdannede dem til gravkamre.

hentydning til ordsproget “Heller dø med Ære, end leve med Skam”, jf. Mau 1879, nr. 1.506, og Grundtvig 1845, nr. 1.071. De øvrige byer i dette digt og det forudgående må derimod leve med skammen over deres tabte uafhængighed.

desto mindre.

“Paven i Rom” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 80-82, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Morten Luther” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

bandlysning.

ny forkyndelse, kættersk lære.

blev selv gjort til skamme; fik slag på munden. Løgnagtige udsagn kunne efter ældre ret blive straffet ved at løgneren blev dømt til at slå sig på sin egen mund.

studerede; byggede på.

såvel som, således også.

fik trykt, udgav.

ligesom.

tag dig i agt, tag vare på dig selv.

bekymring, opgave.

således, sådan.

endog.

sammen, i forbund.

at lide martyrdøden. Kronen hentyder samtidig til martyrens himmelske belønning, det evige liv.

vedkender jeg mig, står jeg ved (jf. bekender, trosbekendelse).

vil kaste mig for Jeres (kejserens) fødder.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.316, og Grundtvig 1845, nr. 1.334.

formentlig: han er mand for at overvinde paven.

gråhåret.

kaudervælske, fremmedartede.

i det mindste, i hvert fald.

dødsstødet.

erstatning.

også.

Hentydning til udtrykket 'en orm gnaver' og ordsproget "Mens *Rosen* blomstrer bedst, sidder Ormen og gnaver i Roden" ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.075.

synge en bøn til Gud om at skåne jer for Pavens og tyrkernes morderiske planer. Citat af den anden verslinje i salmen *Behold os, Herre, ved dit ord* i dens omstridte, oprindelige ordlyd: "und steur des Babsts und Tuercken Mord" ('og afbøj Pavens og Tyrkens mord', overs. GV; Luther 1542).

modersmål.

"Tyrken" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 83 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Spanien" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 84-87, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Christoffer Colombo" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

undselig, beskeden.

dvs. vesten, vestpå.

søulke, erfarne sømænd.

led under.

søulke, erfarne sømænd.

nærtliggende, nærmeste.

klipfisk. Klipfisk blev udskibet fra Bergen, og navnet blev tidligere afledt deraf.

ram på.

dvs. søster.

endog, selv.

ordsprog, jf. Mau 1879, bind 2, s. 232, og Grundtvig 1845, nr. 2.266.

jf. ordsproget "En *Profet* agtes ikke i sit Fæderneland", Mau 1879, nr. 9.375, og Grundtvig 1845, nr. 2.093.

søulke, erfarne sømænd.

her: det aflange flag, som mest blev ført på de største skibe.

kun gik over stag, kun stagvendte.

således, sådan.

hentydning til talemåden 'at lade nogen gå for vind og vove', dvs. uden opsyn eller omsorg, jf. Mau 1879,

rejse over lange distancer.

i alle andre henseender.

store, faste tro; heltemodige tro.

hytte anvendt af en hyrde, kvægvogter eller en anden vogter, f.eks. ved toldsteder.

vicekonge.

heltemodige, storladne mine.

kongelige tale; egl. kongens ubrydelige løfte.

i himmelen.

hersker over.

stålsat hjerte, vilje.

med en broderlig tiltale. Hjerteligheden i Ferdinand og Isabellas velkomst understreges ved, at de her modtager Columbus som en vicekonge og standsfælle.

hastigt.

det kortvarige ry og gode omdømme.

knoglerne fra Columbus.

vimpler eller poser anbragt som en vejrhane på et skibs mast eller stavn.

styrelse, forsyn.

“Portugal” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 87-89, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Nederlænderne” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 90-95, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Gustav Adolph” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 97-100, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Det Østerrigske Huus” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 95-97, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

“Syvaars-Krigens Tid” blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

dvs. udsugede, udbyttede.

herkomst, afstamning; medfødt rang.

juks, en ubetydelighed.

lo ad, gjorde grin med.

døden hørte hjemme, her: døden var en passende straf. Stroferne 5 til 8 hentyder formentlig til Cesare Beccarias kritik af dødsstraffen i bogen *Dei delitti e delle pene* (Beccaria 1764 da. oversættelse fra 1796-1798 *Om Forbrydelser og Straffe*).

fordi.

dog indlade sig på det (udførelse af dødsstraffen).

beskrive malerisk.

her: med hvervede og oftest udenlandske soldater; egl.: at optræde så barsk som en lejesoldat over for andre (fast vending).

fornøjelsens skyld, sjov.

blev slået, lød.

dvs. syntes.

gik ikke over stregen; ordsprog, jf. Mau 1879, bind 1, s. 287, og Grundtvig 1845, nr. 802.

sad til skue og undrede sig højlydt over det, han så. Med den omtalte boghandler sigter Grundtvig formentlig til Friedrich Nicolai, som var Berlins centrale meningsdanner og kritiker (jf. Grundtvig 1812, s. 243 f.). Forundringsstolen er egl. navnet på en selskabsleg, hvor en deltager placeres på en stol og en anden deltager spørger de resterende, hvad de forundres over ved deltageren på stolen. Derefter skal deltageren på stolen høre de forskellige udsagn og gætte hvem, der står bag hvilke udtalelser. Nicolai ændre legens regler, idet han er den, som undrer sig.

skuespillerinder.

rynkede.

skønånd.

le ad, gøre grin med.

dyr, kreaturer.

åbenlyst, helt klart.

også.

dagbøder.

hvad angik alt det øvrige (i den kristne troslære).

lo ad, gjorde grin med.

være virkelig mådeholden.

morallære, læren om etik.

henseender.

en halvgod, gennemsnitlig vare; det middelmådige.

jf. ordsproget hos Mau 1879, nr. 8.966, og Grundtvig 1845, nr. 1.271.

Det lavere skolevæsen betegnede almue- og borgerskolerne med elever fra 6 til 10 år, svarende til den senere underskole.

Den høje skole betegnede universitetet og lignende højere læreanstalter for elever fra 16 år.

Mellemskolen var beregnet for elever fra 10 til 16 år, som fravalgte den lærde skoles (latinskolens) pensum. Her hentydes især til realskolen, der blev lanceret som uddannelsesretning i Berlin af Julius Hecker i 1747, kort før Syvårskrigen.

jf. ordsproget om at sætte sig mellem to stole og derved falde på halen, Mau 1879, nr. 8.088, og Grundtvig 1845, nr. 1.808.

ud af.

således, sådan; derfor.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.711, og Grundtvig 1845, nr. 1.600.

store fremskridt.

heldigvis.

jf. ordsproget “Halvt Hus, halvt Helvede” og lignende, Mau 1879, nr. 3.458 og 3.459, og Grundtvig 1845, nr.

1.041. At bygge sigter her til at indrette samfundet, lovgive og regere.

spændetrøjen.

således, sådan; derefter.

skillingsviser.

endog, stadig.

jf. ordsproget om, at man ikke kan leve af luften, Mau 1879, nr. 5.711, og Grundtvig 1845, nr. 1.600.

former en gennemsnitlig dej. Ordet mellemdej er en neologisme.

hvordan.

"Frankerig" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 101-107, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Napoleon Bonaparte" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 107-113, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"John Bull" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 113-115, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Skotland" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 121-125, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"London" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

kom (imperativ pluralis).

fordrejning af ordsproget 'penge lugter ikke', jf. Mau 1879, nr. 7.431, og Grundtvig 1845, nr. 1.659.

fordrejning af ordsprog såsom 'man kan aldrig så godt forgylde skarn, at det jo (dvs. ikke) lugter', jf. Mau 1879, nr. 2.287, og Grundtvig 1845, nr. 1.661.

endog.

snorlige, nøje udmålt.

også.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.405, og Grundtvig 1845, nr. 1.034.

ødsles.

hvad det øvrige angår.

dvs. mor, maurer, sort person.

skoven af skibsmaster.

tunnelen under Themsen, jf. forklaringen på s. 286.

på øen, her: Storbritannien.

den kvindelige sejrherre på havet, med henvisning til dronning Victoria og vendingen 'Havets Dronning' ('The Queen of the Ocean') om Englands sømagt.

søulke, erfarne sømænd.

fødested, hjemstavn.

fiskerkone if. forklaringen på s. 260. 'Madame de la Halle' er egl. en mere almen fr. betegnelse for en kvindelig sælger på Paris' store torvehal, Les Halles.

dvs. Magna Chartas, Det Store Frihedsbrevs. Denne engelske håndfæstning blev udstedt første gang 1215 og blev i senere århundreder anset som oprindelsen til den frie engelske forfatning.

snarere.

togt, felttog.

modige; fortrinlige, gode.

endnu, stadig; endog.

havet.

endnu, stadig.

den uhyrlige romerørn, den onde, romerske ånd.

sigter enten til Westminster Abbey eller Palace of Westminster.

Elverdronningens tronstol.

ringe, kime.

det jordiske, forgængelige menneske.

belagt med jernbanespor.

til at blive solgt.

også.

slot for søulke. Hentydning til The Royal Hospital for Seamen at Greenwich, der fra 1692 til 1869 husede pensionerede flådemænd. Slottet kaldes nu Old Royal Naval College.

dvs. ser.

The High Church, eng. betegnelse for landets højkirkelige Oxfordbevægelse.

"Rusland" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 125 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Sverrig og Norge" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 127 f., som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Danmark" indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 128-131, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

"Paaske-Slaget" blev trykt første gang under titlen *Sang i Anledning af Hans Majestæt Kongens høie Fødselsdag den 28de Januar 1839*. Den præcise udgivelsesdag kendes ikke. Det kommenterede førstetryk kan læses i sin helhed ved at klikke her. Digtets nye titel i *Krønike-Riim* hentyder til Slaget på Reden, 2. april 1801, der var almindelig kendt som Skærtorsdagsslaget.

"Paaske-Tiden" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

person, der jævnligt sejler til og fra Island.

sjællænder.

Valdemar 1. den Store og Valdemar 2. Sejr.

Ragnamørke er den datidige, direkte (men ukorrekte) oversættelse af Ragnarok, som indledes af den treårige fimbulvinter.

heltes og krigeres efterkommere.

låst.

galede.

er nært forestående.

med gylden hanekam; sigter til hanen Gyldenkam.

galede.

omgivet med en stråleglans.

hentydning til Sodrød. Grundtvig danner ordet, muligvis ud fra betegnelsen helhest.

galede.

sproget i dødsrigets Helhjem. Grundtvig danner begrebet, muligvis som modsætning til det levende, himmelske billedsprog.

erstatning for solen. Grundtvig danner begrebet, muligvis med løs hentydning til sonebod: en pålagt erstatning.

galede.

således, sådan.

dvs. gæs. Hentydning til gæssenes advarsel om gallernes trussel mod Rom i 390 f.Kr.

hængedynd, gyngende grund i moser.

helte- eller krigerslægten.

heltes, krigeres.

handling, bedrifter.

generel hentydning til ordsproget “Der slaas mangt et *Slag* i Øre-Sund, som der kjendes Intet efter”, jf. forklaringen af Øre-Sund på s. 291 samt Mau 1879, nr. 9.078, og Grundtvig 1845, nr. 3.009. Skjaldes Øresund henviser desuden til de talrige sange om Slaget på Reden, 2. april 1801, der blev samlet i antologien *Hædersminde* (Beckstrøm 1802).

sandsynligvis: folkeånden og de jordiske skabninger, især menneskene. Se forklaringen af Fugl på s. 256.

hentydning til Slaget på Reden, 2. april 1801, der var almindelig kendt som Skærtorsdagsslaget. Se det forudgående digt “Paaske-Slaget”.

hvad der var på spil; at det gjaldt om liv eller død.

blev slået, blev dræbt.

fordi det endnu går ved tiggerstaven, er ilde stedt.

henvisning til B.S. Ingemanns *Holger Danske. Et Digt* (1837), jf. forklaringen på s. 262.

fra en helt ny retning, med en helt ny tankegang; her måske med hentydning til genopdagelsen af den norrøne litteratur fra Island eller de generelle fremskridt i England, der påvirkede Grundtvig.

besejrer, styrter fra tronen.

endnu.

vaklede.

hentydning til Heimdals bolig, Himmelbjerget, og her muligvis også til Himmelbjerget ved Silkeborg, der gennem Steen Steensen Blichers folkemøder siden 1839 var blevet landskendt.

gået.

arnested for sagaerne eller historien, personificeret ved asynjen Saga.

helte, krigere.

visdomsord.

på øen, her: Sjælland.

stævne mellem krigere, dyst mellem helte.

det gyngende, smalle gangbræt; hentydning til Bifrost, jf. ordforklaringen s. 259.

opstiller i formation, gør klar til slaget.

på den jævne slette; hentydning til Vigrid.

alfarvej.

afgøres, ordnes.

jf. ordsproget Mau 1879, nr. 10.603, og Grundtvig 1845, nr. 1.323.

dagen eller tiden går; begivenhederne udfolder sig.

jf. ordsproget "*Morgenstund* har Guld i Mund" Mau 1879, nr. 6.590, og Grundtvig 1845, nr. 1.009.

mulig hentydning til ordsproget "Der slaas mangt et *Slag* i Øre-Sund, som der kjendes Intet efter", jf. forklaringen af Øre-Sund på s. 291 samt Mau 1879, nr. 9.078, og Grundtvig 1845, nr. 3.009.

endnu, stadig.

voks (imperativ pluralis).

heltes, krigeres.

genopstod fra døden.

"Tids-Regningen" blev trykt første gang i *Krönike-Riim til Levende Skolebrug*.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 10.202, og Grundtvig 1845, nr. 2.662.

ligesom.

hentydning til regnestave og -stokke, som også anvendtes til udregninger af tidsafstande.

de unge og uerfarne.

fast vending for en enfoldig person, jf. Mau 1879, bind 1, s. 218.

indtil.

således, sådan.

fireårsperioden mellem hver af de olympiske lege var målestokken i græsk tidsregning, jf. forklaringen på s. 273.

blev indgraveret.

perioderne på fire år, olympiaderne.

fortrinlige, stolte; ubøjelige, stive.

her: Roms krig mod Brennus i 387 f.Kr.

dvs. hebræerne, jøderne.

gennem hård undervisning, hvor de ofte blev tampet.

endnu, stadig.

helt sikkert; sandsynligvis.

regnet lidt unøjagtigt, talt lidt forkert.

derfor, det vil sige at.

mundtlig overleveret meddelelse (neutral betydning).

beretning med det glædelige budskab. Grundtvig danner ordet godtord som omskrivning af gr. euangélion, det glædelige budskab.

slægtled, generation.

sådan at.

den højeste pris.

variant af ordsproget ‘tiden er kostbar’, jf. Mau 1879, nr. 10.201, og Grundtvig 1845, nr. 2.661.

“Den Christne Tro” indgik i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 131-135, som udkom i marts 1829. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

Afsnittet “Oplysninger” hed “Anmærkninger” i førsteudgaven *Krønike-Riim til Børne-Lærdom*, s. 136-167, som udkom i marts 1829. Versionen i andenudgaven er bearbejdet af Grundtvig. Det kommenterede førstetryk kan læses ved at klikke her.

virksomt.

munder ud.

dvs. vestgoterne, visigoterne.

gudinden.

søjle eller statue rejst til ære for nogen.

jernklædt mand, mand i rustning.

opsigt.

dvs. angelsaksere.

tømmerværk af nedrammede pæle brugt som fundament.

lavlandet, her: Nederlandene.

dvs. skrivekunst.

den mest betydningsfulde stamme.

betegnelsen ‘kristen’.

sigter til det første korstog (1096-1099).

største hære.

ødelæggelse.

afgørende slag.

felttoget i sommeren.

togtet, ekspeditionen.

præst, der forestår ofringer.

bjergrigt.

legendariske.

helte- eller krigerguder.

gudinde for videnskaben.

kendt for.

omskabt, forhekset.

ny og gylden epoke, ny storhedstid.

dvs. staldbrødre, våbenfæller; nære venner.

sankthans dag, den 24. juni.

således, sådan.

fordi.

blev sig selv bevidst.

nederl.: nytte, gevinst.

det vil sige.

gavn, fordel.

grundlagde.

dvs. e.Kr., efter Kristi.

kendt.

kendt for.

handelspladsen.

helte, krigere.

Montagnen (efter fr. Montagne) var Nationalkonventets radikale fløj under Den Franske Revolution. Navnet skyldes, at montagnarderne samledes øverst i konventets mødesal, der var opbygget som et amfiteater.

de revolutionære franskmænds betegnelse for sig selv.

gøtisk.

dræbte.

sigter til det første korstog (1096-1099).

dvs. kunst.

dvs. bogtrykkerkunst.

dvs. Fandens kunster, heksekunster.

samfundet.

poetisk betegnelse for solstrålers flimrende bevægelse. Her hentydes til skæret om Breidablik.

natten før Sankt Bartholomæus' navnedag, natten fra den 23. til den 24. august, her i 1572.

det vil sige.

udførte.

dvs. huguenotterne.

det sidste mandlige led i.

dynasti.

det sidste mandlige led i.

dynasti.

Jahve, navnet på israelitternes gud i Det Gamle Testamente.

flygtninge fra Tyros i Fønikien.

invasion.

bispesæder.

fremragende.

det græske sprog.

universel.

dåbskjole.

det vil sige.

heltekvad.

maurerne.

højeste kvalitet.

de lærde pedanters.

sekretær, skriver.

person fra Genua.

sejle over, passere.

emblem, insignie, her: den korsfane, der blev båret i Konstantins hær (labarum).

åbenlyst, utvivlsomt.

med nød og næppe.

bibelske digte, gendigtninger af bibelske passager.

elskværdighed, herlighed.

dvs. hebræernes, jødernes.

bevaret.

forfædrene.

se opslagsordet Sælland på s. 284.

retsindighed, modighed; mildhed.

dvs. hebræernes, jødernes.

dvs. gotiske.

mest trofaste.

dvs. staldbroder, våbenfælle, nære ven.

jævnbyrdige.

regioner, egne.

sandsynligvis.

rest, overlevende del.

dvs. fønikere.

adskillelsen af.

dvs. hebræerne, jøderne.

Grundtvigs betegnelse for det normanniske styre siden 1066 og dets skadelige indvirkning på England. Normanniskhed svarer til betegnelsen the Norman Yoke (det normanniske åg).

fortabe.

i den nye kongerække.

sekretær.

Betydningen er dunkel. Udtrykket findes ikke i samtidige og i ældre ordbøger.

for løjers skyld, for sjov.

norrøne, vestnordiske.

Betegnelsen ‘encyklopædi’ er dannet af gr., ‘enkyklios’ (kreds, ring) og ‘paideia’ (opdragelse, undervisning). Grundtvig associerer formentlig ‘paideia’ med ‘pedites’ (lat., fodgængere, infanterister).

Direkte henvisning til *Encyclopaedia Britannica* (1. udg. 1768-1771), *Brockhausens Enzyklopädie* (1. udg. 1809-1811) og *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751-1780).

særkende.

i øvrige henseender, i andre sammenhænge.

dvs. skrivekunst.

står.

betale, afdrage.

ædelmodighed.

Ordsproget om det ædle hjerte under det barske ydre findes hos Mau 1879, nr. 3.756, og Grundtvig 1845, nr. 1.126 og 2.839.

sandsynligvis.

dvs. fønikerne.

fabeldyr.

højlændernes, beboerne af the Highlands.

mest bemærkelsesværdige.

dvs. kunstnere.

hentydning til den importerede delikatesse (flamske spegesild) og den flamske malerskole fra 1400- til 1600-tallet.

gå sin gang, fortsætte i sin egen bane.

ordsprog med en positiv betydning af selvbestemmelse, jf. Mau 1879, bind 2, s. 232, og Grundtvig 1845, nr. 2.266.

virksomt.

prangende, glitrende.

pragten, glitteret.

uægte guld, en legering af kobber med zink.

ærbare, danske mænd.

i alle andre henseender.

enerådig.

samfundet.

de rådgivende politiske organer, især Helstatens fire rådgivende stænderforsamlinger.

pøblen, hoben.

åndrigt, klogt.

ødelæggende.

det være sig.

dvs. font.

følsomhed, følelsesevne.

følsomheden, følelsesevnen.

kunster, kunstighed; ihærdighed.

lamhed i hjertet.

i det hele taget eller delvis; halvsidig eller komplet lammelse.

økonomiske levedygtighed, soliditet.

højere læreanstalt, universitet.

dvs. goterne, gøterne. Se også Indledningen til “Bjovulfs Drape eller det Oldnordiske Heltedigt”, afsnittet “Ordet gotisk”.

øen Gotland og landsdelen Götaland. Den ældre fagbetegnelse er adskilt fra det danske Gotland, nemlig joternes hjemland Reidgotaland, det moderne Jylland.

sigter til det første korstog (1096-1099).

boglig kundskab, lærdom.

pedanteri, regelrytteri.

ty., ordkløveri.

sprogforskning.

hverken.

virkefelt.

dvs. goteres.

dvs. gotisk.

dvs. kunstens.

uorden; misbrug.

her: de uafhængige folkeslags historie, parallelt med den ældre tyske disciplin Völkergeschichte.

uvurderligt; uforudsigeligt.

ærbare, danske mænd.

det sidste mandlige led i.

lod livet for.

ny, gylden storhedstid, jf. 3 Mos 25.

pragten, glitteret.

gangbræt, let bro over en bæk.

fordanskning af det græske navn Elpis og det latinske navn Spes.

sikker lovning på, udsigt til.

kendt.

Republikken Haiti dækkede fra 1822 til 1844 hele øen. Styret var grundlagt af tidligere afrikanske slaver, der havde gennemført verdenshistoriens første slaveoprør med varig succes.

påført, overstrøget.

‘Madame de la Halle’ er almen fr. betegnelse for en kvindelig sælger på Paris' store torvehal, Les Halles.

fiskerkone, kvindelig fiskehandler.

lav af købmænd.

i.

endnu.

hovmodighed.

begærlighed, griskhed.

store hansestæder; egentlig: mægtige, overmodige mænd.

krønike i rimet form, middelalderlig epos.

gudinde.

åndrigt, klogt.

menneskebørnene, her: de oprindelige og rå folkeslag.

gud for kunstfærdighed.

fingerfærdige, kunstskabende alf.

eksistens.

I talemåden får man et klæbrigt klæde sat for munden af en anden (ofte en røver), der vil tvinge sit offer til at tie, jf. Mau 1879, bind 1, s. 61.

I fynske og sjællandske dialekter var hest ensbetydende med hingst og hors ensbetydende med hoppe.

togtet mod Bretland, den angelsaksiske invasion af de keltiske briteres ø, der først efter erobringen blev kaldt anglernes land (England).

spørgen efter; undersøgelse af.

‘De tolv jævnbyrdige’ helte (oldfransk Douzepers) kæmpede ifølge *Rolandskvadet* og andre franske episke digte side om side med Karl den Store.

hvorom alting er, uanset hvad.

trumf. Stikker var en fast betegnelse for trumfkort eller es. Stivstikker betyder her: den, som er stiv og hård nok til at kunne klare en stor belastning.

dvs. schwabiske, fra Schwaben.

efter.

dvs. goterne.

by i Osmannerriget.

helt sikkert, utvivlsomt.

krønike i rimet form, middelalderligt epos.

kendt.

larmende, hult brovtende.

pralende.

benløse, ryggesløse.

bliver dræbt.

dvs. udbasunerede.

det vestromerske kejserdømmes.

dvs. gotere.

dvs. pavedømmes.

dvs. kunsternes, kunstarternes.

virkelig, endnu mere.

opgiver man derimod ordstrid.

ekskommunikeres.

munkecelle.

spise.

udviklingssteder; læreanstalter.

dvs. boglig kundskab, lærdom.

folk med tilladelse til at tigge, lovlige tiggere.

vagabonder, omvandrende tiggere.

retskrav på offentlig understøttelse.

bevægelige og ubevægelige ejendom, formue, løsøre og fast ejendom.

dvs. faraos køer.

hedensk præst ved et nordisk hof.

dvs. kunstigt, kunstfærdigt, menneskeskabt.

havets langstrakte indskæringer.

sproget ved gudstjenester.

ophæves.

heltekræfter, kæmpemæssige kræfter.

handelsby.

begyndelsen.

samfunds.

samfundet.

yderst farlig.

oprindelige, oldgamle lov.

afklaret, forvandlet til en højere form.

mødes og udveksler kindkys, omfavner, gnubber skuldre.

variant af ordsproget “En *død* Mand kan man ikke slaa ihjel”, jf. Mau 1879, nr. 1.539. Skygge: afdøds ånd.

dvs. muhamedanernes, muslimernes.

dvs. hijra, arab., udvandring. Sigter til Muhammeds udvandring fra Mekka til Medina 622 e.Kr. Hijra er udgangspunktet for den muslimske tidsregning.

dvs. manioterne, maniaterne.

Hentydning til de tre oprørsledere under den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829) Georgios, Konstantinos og Petros Mavromichalis, med fordanskning af deres efternavn. Mavro betyder sort på græsk, og Michalis fordanskes til Mikkel.

dvs. mamelukkerne.

hærstyrke af ufri soldater.

under det direkte osmanniske styre.

felttog langs Nilen (1798-1799).

dræbte.

flertal af bey, osmannisk embedstitel.

dvs. maronitterne.

fra gammel tid kendt for.

dvs. pasha, osmannisk ærestitel for ledende embedsmænd.

en fortrinlig fyrste, indbegrebet af den gode fyrste.

forbund mellem.

forhekselse.

hentydning til ordsproget om mådehold: “*Middelvejen* er bedst”, jf. Mau 1879, nr. 11.192.

rendestenene med fordybninger forløb på Grundtvigs tid endnu ofte midt på vejen.

forfædre.

navnet i Den ældre Edda.

forklarelse, afklaring.

bandlysning.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.124, og Grundtvig 1845, nr. 335.

den surmulende vætte.

dvs. hebræernes, jødernes.

nære slægtning, ven.

forhenværende.

som om.

rører sig, taler.

dvs. kunster, kunstarter.

felttog.

fange dømt og fængslet for en forbrydelse mod staten.

havneby.

allierede.

her også: nye epoke, grækernes genvundne uafhængighed.

krønike i rimet form, middelalderligt epos.

verdens gang, historiens forløb.

den nyere tid, epoken efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

visdommens, kundskabens; videnskabens.

hentydning til ordsproget med det modsatte udsagn om altid at respektere overmagten: “Man skal fire (for) *Magten*, om den sad i Hunderumpen”, jf. Mau 1879, nr. 6.263. Fire: give efter.

åbenlyst, utvivlsomt.

nogensinde.

åbenlyst, utvivlsomt.

kundskabens træ.

sandsynligvis.

ødelæggelse.

ud fra, gennem.

overnaturlige, mirakuløse, guddommelige.

handelscentrum.

dvs. varer.

ødelagt, tilintetgjort.

højlænderen, manden fra the Highlands.

overmåde.

ånder af afdøde.

dvs. syntes.

upålideligt, tvetydigt.

ty., vanvid.

en gylden regel, en effektiv læresætning.

åbenlyst, utvivlsomt.

den klassiske stil i skrifterne fra Romerriget og antikkens Grækenland.

universiteter.

velsagtens; let.

dvs. syntes.

langsomt.

rejse.

dvs. hebraisk.

udbytte; gavn.

menneskets bryst, hjerte.

åbenlyst, utvivlsomt.

desuagtet, alligevel.

dvs. pavedømme.

i alle andre henseender, når man ser bort fra det.

hvad enten.

guld (folkeviseudtryk).

tildele, give.

ukendte.

dvs. søstre.

dvs. arkadernes, indbyggere i Arkadien.

fireårsperioden mellem hver af de olympiske lege var målestokken i græsk tidsregning, jf. forklaringen på s. 273.

viden, erkendelse.

undtagen.

heldigvis.

særlige.

skinnende orm, sankthansorm.

her: konge over fuglene; egl. arten fuglekonge (lat., regulus regulus) eller den store vinder (af den årlige turnering i byens skytteforening, som var en central del af samtidens selskabsliv).

larve, der lever i bøger; lærd pedant.

forvandlet til en højere form; afklaret, tydeliggjort.

her: konge over fuglene; egl. arten fuglekonge (lat., regulus regulus) eller den store vinder (af den årlige turnering i byens skytteforening, som var en central del af samtidens selskabsliv).

den nyere tid, epoken efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

stridende.

fireårsperioden mellem hver af de olympiske lege var målestokken i græsk tidsregning, jf. forklaringen på s. 273.

ånder af afdøde.

dvs. skjaldekunst, digtning.

fireårsperioden mellem hver af de olympiske lege var målestokken i græsk tidsregning, jf. forklaring på s. 273.

fuldstændig blind. Her hentydes sandsynligvis også til den glødende pæl, med hvilken Odysseus og hans mænd blændede Polyfem.

indesluttet.

synlig.

begrænsede fatteevnes.

dvs. fønikisk.

dvs. kartaginiensisk, fra Karthago.

ny og gylden epoke, ny storhedstid.

guldtækkede, med tag af guld.

sigter til det første korstog (1096-1099).

dvs. søstersøn, nevø.

af.

højre hånd, nærmeste medhjælper.

sammenslutning, lav.

lærde pedanter.

sted, hvor der har ligget en gård.

beskedne, simple.

krøniker i rimet form, middelalderlige eposser.

forfattere.

Robert 3. af Normandiet og Robert 2. af Flandern.

sigter til det første korstog (1096-1099).

vinkelskriver, uduelig sagfører.

havde et stort ord at skulle have sagt, var toneangivende.

grundlagt.

De Olympiske Lege blev ifølge traditionen afholdt siden 776 f.Kr., jf. forklaringen på s. 273.

kendt.

verdensherredømmet.

dvs. pavedømmets.

dvs. kunsters, kunstarters.

heltekvadene.

dvs. maurerne.

Stænderforsamlingen for Sjælland og Øerne, grundlagt i 1831, aktiv siden 1835.

bemærkelsesværdig, kendt.

bogstav-lignende tegn; tegn indridset på runestave af bøg. ‘Bogstav’ kan bl.a. føres tilbage til bok-staf, en oldsaksisk betegnelse for sådanne indridsede stave af bøgetræ.

kunsten at anvende runer.

er mestre i.

dvs. skrivekunst.

sagn, beretninger.

dvs. samnitterne.

dvs. zamorin.

endeligt, afgørende stød, dødelige sygdom.

holdt sig trods sygdommen på benene.

eksistens.

straffe deres løgnagtige udsagn og tvinge dem til tavshed.

sjællænder.

dygtighed; stive stil.

Ældre fagbetegnelse for Woden og de øvrige saksiske og angelsaksiske navne for Odin. Sagnforskere skelnede førhen mellem tre mennesker, der alle havde båret navnet Odin. Skellet blev indført af P.F. Suhm, som kaldte den tredje Odin for den saksiske Odin, fordi han indførte asalæren blandt anglere og saksere (jf. opslagsordet “Odin” i Suhm 1774-1781, bind 4, s. 262-266).

i.

digtekunst.

praleri.

nutidige danske skjalde (digtere).

fra Den ældre Edda.

er fraværende.

strålende; prangende.

dødsriget, her: Hades.

sendt fra himlen, ud af det blå.

den nyere tid, epoken efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

vænnede os til.

kan betale sig, er værd.

umådelig.

dvs. kunstig, kunstfuld.

forbillede.

dvs. kongesagaer. Fordanskning af det andet led i titlen på Snorres *Heimskringla edr Noregs Konunga Sögor*.

myterne fra *Eddaen*, med hentydning til *Snorres Edda*.

højere læreanstalt, universitet.

varsler.

højere læreanstalt, universitet med dansk som undervisningssprog. Ved Københavns Universitet benyttedes latin fortsat i adskillige akademiske sammenhænge.

Danmarks ædle mænd.

Trøndelagens.

sprogets samlede ordforråd.

stileøvelsen.

sigter til det første korstog (1096-1099).

kendte, berømte.

Kyrialax (Kirjalax) betegner i *Heimskringla* tre byzantinske herskere ved navn Alexios fra Alexios 1. til Alexios 3.

meget giftigt.

mest højtidelige.

kendt.

dvs. goterne, gøterne. Gøterne fra Götaland i det sydlige Sverige var ifølge Grundtvig nært beslægtet med goterne, jf. forklaringen på s. 257.

Kalmarunionens.

en ældre stavemåde for Sjælland. Grundtvig knytter egennavnets første led til adjektivet sæl: salig, lykkelig.

velsagtens.

dvs. fønikerne.

sigter til det første korstog (1096-1099).

den fortrinlige ridder, indbegrebet af den gode ridder.

af gr., Pentadáktylos, femfingret.

dvs. hebræernes.

billedstøtter, statuer.

skov af skibsmaster.

ødelæggende.

daglige arbejde, faste opgave.

dvs. søsterloddet, den kvindelige del af opgaven. Grundtvigs beskrivelse af den kønsopdelte opgavefordeling anvender de gængse betegnelser broder- og søsterlod i en betydning, der var mere ligeværdig end normalt. Indtil 1858 fik sønner ved arvedelingen et broderlod (broderparten), der var større end søsterloddet.

mindedag, dag mærket med Thors navn.

dvs. skrivekunsten.

plejemoder.

indbegrebet af den gode dronning.

allerede.

ledetråden, den røde tråd.

dvs. hebræernes, jødernes.

et spand af tigre.

triumftog.

tírr, norrøn: glans, ære.

Antikkens Syv Underværker.

åbenlyst, helt sikkert.

god til.

forfædre.

den til alle ædle helte og krigere.

sigter til det første korstog (1096-1099).

åbenlyst, helt sikkert.

helte, krigere.

sloges, kæmpede.

i enhver anden henseende (ud over etymologien).

helte, krigere.

forlade sig på, stole på.

dødsriget.

menigmand.

kløvet i fire dele.

dvs. husitisk.

give efter for.

særlige, karakteristiske.

dvs. kunstens.

Wellingtons hingst Copenhagen (1808-1836) blev berømt, da han red på den i Slaget ved Waterloo. Hingsten var opkaldt til ære for Københavns Bombardement (1807), der sikrede briternes militære fremgang under Napoleonskrigene. Ride på nogen: undertrykke, plage vedkommende.

allerede.

verdens stærkeste sømagt. Vendingen 'Havets Dronning' er almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

Cambrailigaen blev sluttet i 1508. Ligaen var vendt mod Venedig og bestod af Det Tysk-Romerske Rige, Frankrig, Aragonien og Kirkestaten.

uopretteligt, knusende.

øerne syd for Sjælland og Fyn: Møn, Lolland, Falster, Langeland, osv.

grundlægger.

sekretær.

kløgtigste; sjoveste.

den lærde verden.

allerede.

tidlig.

dvs. lånte, fik, modtog.

stændermødet. Rigsdage blev i Det Tysk-Romerske Rige indtil 1663 indkaldt med uregelmæssige mellemrum og på skiftende mødesteder.

overskyggede.

betegnelsen 'kristen'.

består indtil tidernes ende.

Tempelhøjen.

kendere af de hebraiske profeter fra Det Gamle Testamente.

Hieroglyf er afledt af gr., hieroglyphika grammata, de hellige indhuggede skrifttegn. Disse blev anvendt af præsterne, og Grundtvig har ofte forskellen til det folkelige (demotiske) egyptiske skriftsystem for øje. Munkeskrift betegner almindeligvis minuskelskriften, som fra slutningen af 700-tallet blev udbredt af munke.

tidsalderen, der lægger vægt på kundskaber og videnskab. Grundtvigs betegnelse for oplysningstiden og hans samtid.

dvs. hebræers, jøders.

simple; nødtørftige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker,*

felttog.

afkodet.

bemærkelsesværdigt, vigtigt.

samfundsmæssig, politisk.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.947, og Grundtvig 1845, nr. 2.987; feireste betyder det mest fagre, det skønneste.

æresbevisninger, bl.a. medaljer og ordner.

opretholdt deres høje værdi.

Jf. Mau 1879, nr. 9.078, og Grundtvig 1845, nr. 3.009. Øre-Sund hentyder også til ørets sund (øregangen), og svarer i den henseende formentlig til den faste vending om den tale, som går ind ad det ene øre og ud af det andet (uden at tilhøreren huske udsagnet). Slag kan enten hentyde til søslag eller til det stykke et fartøj tilbagelægger mellem to vendinger hhv. selve vendingen (Boisen 1852).

ørets sund, øregangen; Øresundet, med hentydning til de skandinavistiske studenters politiske møder i København og Lund (Clausen 1900, kap. 4).

dise eller gudinde for foråret. Ved forårsjævndøgn ofrede svenskerne til diserne, der blev anført af vanedisen Freja.

Thermopýlai efter gr., thermós: varm og pylē: port. Thermopylæ er opkaldt efter bjergpassets varme kildevæld.

stænderforsamlingen for Island blev oprettet ved forordningen af 8. marts 1843.

Anvendt litteratur

- A., V. d' (1867) “Sur la dénomination de Ville Éternelle donnée à Rome” i *Collection de précis historiques. Mélanges littéraires et scientifiques* nr. 16, hæfte 16, s. 369-378. Bruxelles & Paris
- [Beccaria, Cesare] (1764) *Dei delitti e delle pene*. Monacco [: Firenze]
- Beccaria, Cesare (1796-1798) *Om Forbrydelser og Straffe*, overs. af A.C. Alstrup, red. af J.J. Gudenrath, bind 1-2. København
- Beckstrøm, Daniel (u.å.: 1802) *Hædersminde for 2. April eller Sange og Digte, som ere udkomne i Anledning af Krigen mellem England og Danmark*, bind 1-3. København
- Boisen, F.E. (1852) “Der slaaes mangt et Slag i Øresund, som der kjendes Intet efter” i *Budstikken*, nr. 10, den 15. maj, s. 289-305. København
- Clausen, Julius (1900) *Skandinavismen. Historisk fremstillet*. København
- *Encyclopaedia Britannica; or, A Dictionary of Arts and Sciences, Compiled Upon a New Plan* (1768-1771) , 1. udg., bind 1-3. Edinburgh
- *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751-1780), udg. af Denis Diderot og Jean le Rond d'Alembert, bind 1-28. Paris og Geneve og Bern. Anvendt i den digitaliserede udgave http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10710671_00009.html
- Erlendsson, Haukr (1892-1896) *Hauksbók*, udg. Finnur Jónsson. København
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1833-1843: 1833-1856) *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg*bind 1-3, bind 2 (1836). København
- Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1875) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*, 2. udg. København
- Ingemann, B.S. (1837) *Holger Danske. Et Digt*. København
- Mau, Edvard (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat*, bind 1-2. København
- Suhm, Peter Friderich (1770) *Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse.* København
- Suhm, Peter Friderich (1774-1781) *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, bind 1-4. København
- Thiele, Just Mathias udg. (1860) *Danmarks Folkesagn*, 1-3, bind 3: *Den danske Almues overtroiske*

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker,*

Meninger. København
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København